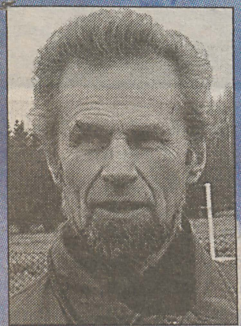

Mais alanud suvi kestis poole sügiskuuuni

Ilmateadlane Ain Kallis kirjutab ilmast iga kuu teisel nädalal

Kui kalendrisügis 23. septembri varahommikul põhjapoolkerale jõudis, oli klimatoloogiline sügis Eestis juba nädala kestnud. Viimast korda tõusis õhutemperatuur südasuviselt 26 soojakraadini 8. kuupäeval riigi lõunapiiril.

Eelmisel päeval täheldasin mitut õige haruldast asja: kaheksat vihmapiiska auto kapotil, sama palju küpseid maasikaid aias ning hilisõhtul vägevaid virmalisi taevafääril.

Kulus veel poole tosina jagu päevi, kui ööpäeva keskmine soojus langes alla 13 kraadi, mida võib pidada sügise alguseks. Maad kattis hommikuti hall, linnud hakkasid massiliselt välismaale lahkuma.

Inimesed, kel säärane võimalus puudus, tundsid end üpris nohuselt. Nüüd sai ka esimene Eesti tunda, kui raske on saabuda oktoobris pärast puhkust Kanaaridel või Bermudal kodumaale: järsk ilmamuutus teeb tõbiseks. Omal ajal soovitas ülikooli velsker sügiseti sesoonikatarri või paragripi puhul tudengeile alati: «Jooge mii-ga tiid!» See aitas.

Kuu keskel algasid paljudes paikades hoovihmad. Kuivale jäi vaid Eesti kagunurk. Oktoobri algupäevil oli Põlvamaal niiske vaid mõni sentimeeter maapinda.

Tuleohuindeks (vt www.emhi.ee) püsis sealsetes metsades endiselt erakordselt kõrge – 16 000 lähedal. Kui meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis septembri ilmaandmed kokku löödi, selgus, et kõige rohkem sai vihma Jõhvi – 105 mm ehk veerandi tavalisest enam, Tartumaale jagus märga vaid 20 mm ümber. Eesti keskmiseks sademetehulgaks rehendati 39 mm (norm 74 mm).

Kõige soojem kant oli saartel: Ristnas oli keskmine õhutemperatuur 13,2 °C, märksa jahedam Kuusikul (10,3 °C). Riigi keskmiseks soojuseks arvutati sügiskuuil päris tavaline 11,3 kraadi.

Kui meie võisime oma suvelõpuga igati rahule jääda, siis mujal märtsesid tormid, uppused linnad või kõrbesid põllud. Suurim looduskatastroof tabas Kagu-Prantsusmaad. Ööpäevaga tuli alla pea aastanormi jagu vett (650 mm!), uppusligi 30 elanikku.

Just jõuti augustis USAs teada, et tänava on orkaane Atlantil vähevõitu, kui neid hakkasid ridamisi siginema. Juulis oli sealkandis vaid üks troopiline torm, nimega Arthur, augustis lisandus Bertha, septembri algul veel Cristobal, Dolly, Edouard ja Fay. Kõigi maksimaalsed tuulekiirused ei ületanud 33 m/s, orkaani künnist. Muide, troopiline torm saab nime, kui tuule kiirus temas hakkab ületama 18–19 m/s.

Järgmiste tormide hulgas oli juba neli orkaani (Gustav, Isidore, Kyle ja Lili).

Viimasel ajal on kombeks reastada torme alfabeetiliselt ning nii naiste kui meeste nimed vaheldumisi kasutades. Nimekirjad korduvad, Atlantil näiteks kuue aasta takka. See võimaldab mul ennustada Lili järglaste nimesid: need oleks Marco, Nana ja Omar.

Üpris eestipäraseid nimesid võib kohata Vaikse ookeani tormide nimede hulgas: Ema, Isa, Ila, Peni. Austraaliast põhja pool, seal, kust kulges ka meie ümberilma sõitjate tee, möllab aeg-ajalt Kama-nimeline orkaan. Ilus pealkiri oleks võinud

Regina Keemani aiamaal Tammistes lõiksid vastu sügist teist korda õitsemat kullerkupud. ANTS LIIGUS/PÄRNU POSTIMEES

Teadusuudiseid

- Kosmist tulevärki – virmalisi 7. ja 11. septembril Eesti taevas – ei jätnud registreerimata uue Tartu ilmajaama territooriumile püstitatud Soome geofüüsikute magnetomeeter, millega mõõdetakse nii Maa magnetvälja kui ka kosmose «ilma». Rahvusvahelise magnetomeetrilise võrgu IMAGE 27 jaamast on Tartu kõige lõunapoolsem.
- NASA satelliit nimega ACE registreeris 7. septembri päeval ootamatult tugeva kosmiliste osakeste voo, mille tekitas purse Päikesel kaks päeva varem. Milline oli magnetormi mõju siinmaal, seda saadigi teada aparatuurilt Tõraveres. Mida inimsilm tajus, seda nägid kõik, kes juhtusid viia hilisõhtutel väljas viibima, kõrgel juhtuvat mõõta saab aga ainult aparatuuriga. Taevase värgi mõju tervisele on aga individuaalne.
- Ka selle nädala alguses võib oodata magnetormi virmalistega.

olla lehtedes paar aastat tagasi: «Kama ei ohustanudki Lennuki reisi!»

Tuule kiiruse, õhurõhu madaluse ja tormilaine kõrguse järgi jagatakse orkaanid nn Saffir-Simpsoni skaala järgi viide kategooriasse. Kõige kangemaid, kus tuule kiirus ületab 250 km tunnis (70 m/s) ja kaldale rulluv tormilaine kasvab 4-korruselise maja kõrguseks, esineb õnneks väga harva.

USA rannikule on jõudnud üldse vaid kolm superorkaani: nn Tööpüha orkaan 1935. aastal, Camille 1969. aastal ning Andrew 10 aastat tagasi. Mitu võimsat orkaani, nagu Mitch, mis surmas Kesk-Ameerikas üle 11 000 inimese, on Ühendriike säästnud.

Viimane orkaan, Lili, mis soojal Mehhiko lahel kosus 4. kategooria tugevuseks, kaotas Louisianasse maabudes ootamatult oma jõu. Vihmavett sadas küll ohtralt, kõva hoobi said ka puuvillapõllud, pooles miljonis kodus kadus elekter, nähti ka kuut tornaadot, kuid hullem jäi siiski ära.

Asjatult evakueerus ligi mil-

jon ameeriklast, asjatult lükati edasi kosmosesüstiku Atlantis start Floridas: lennujuhtimiskeskuses Houstonis, mis asetseb Mehhiko lahest mitte väga kaugel, kardeti purustusi.

Kui 1970. aastal Kuu lähedal surmasuhtu sattunud Apollo-13 meeskond saatis keskusesse kuulsa teate: «Houston, we have a problem!», siis nüüd oleks võinud samasisuline olla süstikule edastatav teade, seekord maa pealt.

Miks aga nüüd Lili, täies jõus kaunisilmne noor orkaan ootamatult, veel enne mandrile jõudmist taltus, sellele küsimusele polnud orkaaniuurijail veel eile vastust.

Ka mujal oli ilmaelu rahutu. Kreeka pealinnas püstitas kohalik ilmataat (Zeus?) uue kestusaja rekordi – 11 päevaga 201 mm. Tugevad paduvihmad tekitasid tapvaid mudavoolusid ja maalihkeid Kaukaasias ja Tais.

Moskva mattus sellisesse suitsupilve, mida seal polnud nähtud juba 190 aastat.

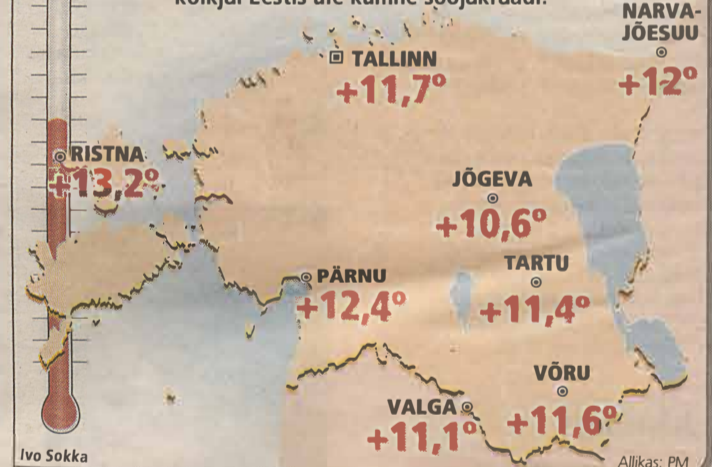
Kõige palavam oli septembris Saudi Araabias ja Sudaanis: 46 °C, Jakuutias paukus juba 24-kraadine pakane.

See õunapuu kannab korraga õisi ja vilju Pärnus. Sama nalja tegid sel sügisel viljapuud ka mujal Eestimaal. URMAS LUIK/PÄRNU POSTIMEES

Suvised septembri keskmised

Septembrikuu keskmine õhutemperatuur jäi kõikjal Eestis üle kümne soojakraadi:

Milline oli ilm Eestis 50 ja 100 aastat tagasi

1902. aasta sügiskuu oli tavalisest veidi jahedam (9,3 °C), vihma sadas 17 päevaga 61 mm, tavaline kogus. Postimehe kirjasaatjad teatasid sügisilmade päralejõudmisest.

Rakvere. Nüüd on ometi kord meil ilusate ehk vähemasti kuivade ilmade järk tulnud. Seetõttu on suviljlad jõudsalt küpsemisel ja vesised kohad tahenevad silmanähtavalt.

Tartu. Öökülmad on varemalt ja kangemalt tulnud kui ette arvata oleks võinud. Kartulipealsed olid muidugi kohe ära küpsenud, ka muud viljad kannatasid väga.

Tartu. Sabaga tähte olla nähtud. See on üks nendest taevalistest külalistest, kes veel kunagi meie planetite süsteemi vaatamas ei ole käinud ja vist ka kunagi enam vaatama ei tule.

1952. aasta september oli Tartus jahe (9,1 °C) ja vihmane (128 mm).

Edasi korrespondendid raporteerisid.

3. septembril alustati Otepää rajoonis sügiskünni, kuna kolhooside juhatused olid mõistnud, et võitlus kõrgete saakide eest algab juba sügisel.

Tartu oblasti Võitja kolhoosis keeldus brigadir tööle minemast, sest ilm polevat kartulivõtuks sobiv. Sellist ilmastikutingimuste taha peitupugemist esines ka Kalini-nimelises kolhoosis.

Taevast oli üleni pilves ja piserdas uduvihma, mis ähvardas uduajama Valga rajooni Stalini-nimelise kolhoosi töökate inimeste kavatsuse alustada rehepeksu. Tujukas ilm ei olnud aga kedagi kohutanud. «Niisugustega mine kasvõi tullest ja veest läbi,» arutles brigadir Jaan Laeva. Nii saavutasid nad iga päev uusi võite.

Kaugel USAs hävitas tor-naudo ühel Nebraska lennukil 106 B-36 tüüpi pommitajat.